

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Західноукраїнський національний університет
Національний авіаційний університет
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Управління освіти і науки Кам'янець-Подільської міської ради
Департамент освіти та науки Хмельницької міської ради

**«ІНОЗЕМНА МОВА У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ: ДОСВІД ТА
ПЕРСПЕКТИВИ»**

**МАТЕРІАЛИ ІV ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

(19 травня 2022 року)

**Кам'янець-Подільський
2022**

УДК 81'243 (100) (06)

I-67

Редакційна колегія:

Т. В. Калинюк, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри німецької мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (відповідальний редактор)

Т. В. Боднарчук, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри німецької мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (відповідальний секретар)

О.С. Шмирко, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри німецької мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

I-67

«Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи» : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 19 травня 2022 р. / редкол. Т.В. Калинюк (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. 166 с.

У збірнику матеріалів IV Всеукраїнської конференції «Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи», яка відбулася 19 травня 2022 року у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка представлені доповіді учасників, які відображають різноаспектні дослідження актуальних проблем сучасної філологічної науки в Україні та світі.

Матеріали зверстано з електронних носіїв, наданих авторами публікацій. Відповідальність за зміст статей і матеріалів, допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

*Іляна Поліщук,
здобувачка вищої освіти,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
Микола Заполовський,
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці)*

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО- ПОПУЛЯРНОЇ КНИГИ «ВНУТРІШНЯ ІСТОРІЯ. ЛЕГЕНІ. ДИВОВИЖНИЙ СВІТ НАШОГО ДИХАННЯ»

Як відомо, переклад – це поліетапний процес, що передбачає не буквальний переклад тексту вихідної мови, а так званий доперекладацький аналіз тексту мови оригіналу. Сюди, згідно доповненої К. Норд формули Ласвелля можна віднести [3]: 1) зовнішньотекстові фактори; 2) внутрішньотекстові фактори.

До перших належать ті чинники, що не включають у себе фактичний зміст твору: хто транслює інформацію, з якої перспективи йде розповідь, з якою метою, стиль тексту, яка превалююча функція. До внутрішньотекстових чинників налужать власне мовні засоби, що передають конкретну інформацію: про що йде мова, сюжет, невербальні елементи, синтаксичні та лексичні особливості. Саме тому слід зазначити, що найважливішим з огляду перекладознавства зовнішньотекстовим фактором є стиль тексту, а внутрішньотекстовими у нашому випадку лексико-семантичні особливості.

У випадку книги Кая-Міхаеля Бе «Внутрішня історія. Легені. Дивовижний світ нашого дихання» її стилем є науково-популярний. З назви даного стилю стає очевидним, що він знаходиться на межі між науковим стилем та художнім. Та аби наочно зрозуміти особливості даних стилів, пропонуємо наступну формулу:

Науковий стиль (однозначність тексту * велика кількість термінів * системність, наявність дефініцій * точність * стислість * однозначність * незалежність від контексту * відсутність синонімів) + художній стиль (емоційна забарвленість * гра слів * іронія * гумористичні пасажі * сюжетність *

ситуативність * використання запозичень) = науково-популярний стиль (однозначність частин тексту * спільна постановка і вирішення питань * дидактичність * емоційна забарвленість * запозичення уривки з різних типів тексту).

Слід згадати, що твір Кая-Міхаеля Бе «Внутрішня історія. Легені. Дивовижний світ нашого дихання» містить переважачу більшість термінів та визначень з медицини, що зумовлює ще низку особливостей для процесу перекладу. Саме ці особливості стилів формують у подальшому внутрішньотекстові особливості перекладу.

Перекладацька трансформація – це видозміна тексту оригіналу при його транскодуванні знаками іншої мови. Так як мові характерна ієрархічна система, тобто спочатку рівень звуків, а в самому кінці синтаксичний рівень. Тому в нашому дослідженні кожному мовному рівню відповідає рівень трансформацій, до прикладу лексичний, семантичний, синтаксичний і т. д. Так як дотепер не існувало єдиної класифікації трансформацій, ми об'єднали наявні класифікації .С. Бархударова та А.Д. Швейцера, В.Н. Комісарова, Ж.-П. Віне і Ж. Дарбельне. Так як мовні рівні не існують ізольовано один від одного, то і перекладацькі трансформації теж можуть переймати особливості кількох мовних рівнів, наприклад лексико-семантичні трансформації.

Якщо говорити про лексико-семантичні трансформації, то до них можемо віднести:

Конкретизація: *Rechts und links von innen an die Bauchhinterwand getackert, Harnleiter dran, fertig* [2, с. 15] – *Праворуч та ліворуч вони впираються в задню стінку черевної порожнини, а від них тягнуться сечоводи*» [1, с. 16]. Даний прийом не був надто поширеним при перекладі, бо звичайно, що конкретизувати певні медичні терміни просто недопустимо.

Генералізація: *Wenn (Röntgen-) Bilder von der Lunge anfertigt werden, sieht ihr Besitzer in der Regel nur ein Paar schwarzer Klumpen, die ein halbiertes Graubrot erinnern* [2, с. 13] – *Наомість коли роблять рентген легень, то на знімку їхній власник переважно бачить два чорні кавалки, що нагадують скибки круглого хліба*» [1, с. 16]. Тут бачимо, що прийом генералізації використаний для буденного слова «хліб», яке в українській мовній традиції не прийнято уточнювати для передачі символізму.

Модуляція: *War das Erkunden menschlicher Organe bis vor kurzem noch medizinischen Fachkräften, Biologielehrern oder Hypochondern vorbehalten, so stehen heute Bücher über Herz, Haut, Prostata oder Darm auf den Bestsellerlisten* [2, с. 13] – **Якщо** нещодавно органами людини цікавилися лише медики, учителі біології або інохондрики, то зараз книжки про серце, шкіру, передміхурову залозу чи кишківник потрапляють до списків бестселерів» [1, с. 10]. Так як не тільки лексичний склад німецької та української мов відрізняється, а й граматичний, то для перекладу іноді може бракувати певних слів, таких як «якщо», тоді як в німецькій мові речення і без сполучника «wenn» звучить досить гармонійно. Саме тому перекладачу доводиться розвивати те чи інше речення чи поняття.

Перестановки: *Sie schmerzt erst, wenn sie Lungengrenzen überschreitet und beispielsweise in das Rippenfell oder in die Brustknochen einwächst* [2, с. 12] – **Боліти починає тоді**, коли пухлина виходить за межі легені, наприклад коли вросла в реберну плевру чи кістки грудної клітки» [1, с. 14]. Взяти елементарно потенційну позицію дієслова в німецькій мові, одразу бачимо відмінність з українською, що звичайно зумовлює перестановки.

Розкладання: *Ebenso werden diejenigen, die mit einfachen, zum Teil jahrhundertalten Atemtechniken tiefe Entspannung erfahren, geneigt sein, wenigstens einen kleinen Teil unserer Seele auch in diese, Organ zu verorten* [2, с. 13] – **Так само і ти, хто за допомогою простих дихальних технік (яким подеколи сотні років) досягає розслаблення, точно погодяться визнати частинку душі і у цьому органі»** [1, с. 15]. Як видно, морфологічні та словотвірні характеристики двох мов спонукають перекладача розкладати одне німецьке слово на два чи більше українських.

Скорочення: *In den Lücken zwischen den Rippen verlaufen Muskeln, die „Zwischenrippenmuskeln“* [2, с. 29] – **У прогалинах між ребрами розташовані м'язи, які називають міжреберними»** [1, с. 33]. Як бачимо, у німецькій мові досить звичною практикою є внутрішньо-синтаксична тавтологія. В українській мові, звичайно, не можливо сказати, «... м'язи, міжреберні м'язи». Тому і виникає дана видозміна.

Насамкінець слід згадати, що упродовж дослідження саме даний вид трансформацій був найбільш поширеним серед інших. Його кількісна частка – 66 одиниць, що відповідає 24% всіх трансформацій загалом. Тобто майже одна

четверта всіх видозмін пов'язана з відмінністю лексико-семантичних систем української і німецьких мов. Відмінність лексичного складу та категоричне неспівпадіння синтаксичної системи спонукають перекладача змінювати форму чи подекуди зміст, проте зберігати при цьому ідею, що і є основою адекватності перекладу.

Список використаних джерел

1. Бе К.-М. Внутрішня історія. Легені. Дивовижний світ нашого дихання / пер. з німецька С. Зубченко. Харків : Книжк. Клуб «Клуб Сімейн. Дозвілля», 2021. 304 с.
2. Beeh K.-M. Die atemberaubende Welt der Lunge: Warum unser größtes Organ Obst mag, wir bei Konzerten husten müssen und jeder Atemzug einzigartig ist. München : Heyne Verlag, 2018. 288 S.
3. Doerr, E. Übersetzungsrelevante Textanalyse. Ein kurzer Überblick. Barcelona : Universitat Autònoma de Barcelona., 2019. 31 S.